

УДК 330.341.1

Н. В. Кириченко,
аспірант кафедри обліку і аудиту та фінансів,
ДВНЗ "Херсонський державний аграрний університет", м. Херсон

МЕХАНІЗМ АКТИВІЗАЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

N. Kyrychenko,
a graduate student of department of account and audit and finances
SHEE "Kherson State Agrarian University"

THE MECHANISMS OF ACTIVATING INNOVATION IN ACTIVITIES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті розроблено механізм активізації впровадженні інновацій у діяльність аграрних підприємств, орієнтованого на попередню оцінку співвідношення вимог альтернативних інноваційних продуктів та можливостей конкретного аграрного підприємства, побудованого з врахуванням державного стимулювання, трансферу (запозичення) зарубіжних технологій та якісного фінансового забезпечення, що дозволить підвищити рівень інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора та сприятиме забезпеченню продовольчої безпеки країни й економічному добробуту нації.

In the article developed the mechanism activating innovation in the activities of agricultural enterprises, based on a preliminary assessment ratio requirements alternative innovative products and opportunities specific agricultural enterprise, built with state incentives, transfer (borrowing) foreign technology and high-quality financial support, which will improve the level of innovation enterprises of the agricultural sector and contribute to food security and economic welfare of the nation.

Ключові слова: інноваційно-активні підприємства, інноваційні продукти, інновації, аграрне підприємство, механізм активізації впровадження інновацій

Key words: innovation active enterprises, innovative products, innovation, agricultural enterprise, the mechanisms for giving impetus introducing innovations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний розвиток аграрного сектору країни в цілому і сільськогосподарських підприємств зокрема характеризується національними інституціональними особливостями взаємодії економічних агентів, необхідністю організаційно-економічної модернізації та формування інноваційної моделі функціонування соціально-економічних взаємодій. Оскільки, національна інноваційна аграрна система — це сукупність суб'єктів, інститутів (відносин між суб'єктами, правил взаємодії) та інфраструктури (фінансової, організаційної), що забезпечують виробництво (генерацію), поширення і впровадження інновацій в економіку агропромислового комплексу. Тому формування механізму активізації впровадження інновацій у

діяльність аграрних підприємств досить актуально та повинно здійснюватися на основі інституційної моделі інноваційного розвитку аграрного сектору.

СТАН ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Питання інновацій, інноваційного розвитку підприємств та різні аспекти пов'язані з розробкою та реалізацією стратегії інноваційної діяльності були предметом досліджень багатьох вчених. Зокрема, А.Ф. Бондаренко, В.О. Василенко, О.І. Волкова, С.А. Володіна, Воротіна, Л.М. Ганущак, В.М. Геєць, О.І. Дацій, М.П. Денисенко, В.В. Дергачова, М.В. Зубця, С.М. Кваша, М.І. Кісіль, Н.В. Краснокутська, І.М. Крейдич, О.В. Крисальний, М.Ф. Кропивко, Ю.О. Лупенко, М.І. Лобанов, М. Й. Малік, П.П. Мики-

тюк, П.Т. Саблук, Н.М. Сіренко, Н.С. Танклевська, Л.І. Худолій, В.С. Шебанін, В.Г. Шматько, С.В. Шолудченко, В.Г. Щербак, В.М. Яценко, а також російських науковців: Г.І. Андреева, С.В. Валдайцева, В. Дергачова, П.Н. Завліна, С.Д. Ільєнкової, Г.А. Романенка, Л.М. Хогберга, Р.А. Фатхутдінова та ін.

Водночас у вітчизняних та зарубіжних дже-релах не до кінця досліджено питання ефективного механізму активізації впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств, що зумовлює актуальність цього дослідження.

МЕТА СТАТІ

Метою статі є розробка механізму активізації впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інституційний механізм регулювання відносин у сфері впровадження інновацій формується у вигляді державного управління інноваційним розвитком АПК, яке є видом діяльності органів виконавчої влади з реалізації внутрішньої і зовнішньої політики аграрного розвитку [1]. Слід зазначити, що інституціональне середовище є надскладною системою, адже охоплює різновекторні, різноаспектні чинники й фактори, які у свою чергу детерміновані економічними агентами, суспільством і конкретними особистостями. Держава у цьому випадку виступає загальноекономічним інститутом, який по-суті є визначальним, адже за його керівництвом відбувається інституційне регулювання, зокрема і у процесі впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств. Проте в основі зазначеного процесу покладено національні особливості, усталені традиції, які змінюються у досить тривалому періоді і навіть після зміни інституціональної моделі розвитку суспільства зберігають вплив на нього, що зараз і спостерігається, особливо в аграрному секторі. Існуючі проблеми формування інноваційної моделі галузі, інституціональні за природою, а їх вирішення залежатиме від якості модернізації інститутів, рівня диверсифікації державних і ринкових механізмів. Тому й важливо звернути увагу на взаємодії економічних агентів, суспільних інститутів і держави через регулювання економіки, що "... реалізується шляхом зацікавлення приватних фірм у вирішенні таких завдань ..., як розвиток наукових досліджень і впровадження їх результатів, розвиток і модернізація інфраструктури економіки, стимулювання експорту товарів і послуг, ефективно залучення капіталу, нагромаджен-

ня знань і досвіду тощо" [2]. В інноваційній сфері узгодження зазначених позицій сьогодні є найбільш проблемним, адже втрачено динаміку позитивних змін у формуванні, накопиченні і якісно-прогресивному накопиченні інтелектуального капіталу — головного продуцента інновацій.

Інноваційна аграрна система України як сукупність суб'єктів та інститутів, діяльність яких спрямована на здійснення інноваційних процесів в аграрному секторі економіки, покликана забезпечити створення та розповсюдження інновацій в аграрній сфері, технологічне оновлення сільськогосподарського виробництва на основі передових науково-технічних розробок, формування конкурентоспроможного агропромислового комплексу. Вона являє собою єдність інноваційного комплексу (організацій і колективів, безпосередньо зайнятих створенням і впровадженням інновацій, а також необхідної науково-виробничої інфраструктури), форм і результатів інноваційної діяльності, суб'єктів управління, регулювання та сприяння інноваційній діяльності (сукупності органів влади, інститутів, центрів технологічного прогнозування, структур держави та недержавних інститутів інноваційної сфери).

Завдяки здатності використовувати широкий спектр правових, адміністративних, економічних, інших засобів впливу на інноваційну сферу саме державі відведена центральна роль в моделі сприяння впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств. Вона встановлює загальні правові рамки інноваційної діяльності, виступає в якості замовника на інноваційну продукцію аграрних підприємств, має можливість стимулювати інноваційну діяльність за допомогою кредитів, позичок, податкових пільг та інших економічних важелів, фінансувати більшу частину фундаментальних і найважливіших прикладних досліджень у сільському господарстві та має свої наукові підрозділи, які проводять дослідження. Вважаємо доцільним особливу увагу приділити саме удосконаленню існуючих економічних важелів й стимулів організаційно-економічного механізму державного стимулювання впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств та запровадити надання:

1) пільгового оподаткування для аграрних підприємств, за умови оформлення відповідного інноваційного проекту, а саме: для аграрних підприємств, які впроваджують інновації вперше знизити загальне оподаткування на 20% терміном на 3 роки, або до моменту отримання результату впровадження інновацій; для аграр-

них підприємств, які впроваджують інновації протягом 3—5 років і мають завершені інноваційні проекти, знизити загальне податкове навантаження на 30% на період впровадження інновацій, а за умови використання ресурсоощадних та енергозберігаючих інновацій знизити до 40—50%; для аграрних підприємств, які реалізують національні інноваційні проекти та програми, знизити загальне оподаткування на 40—70% залежно від фази впровадження інновації та його ролі у інноваційному розвитку аграрного сектора;

2) надання пільгових кредитів венчурним фондам для фінансування впровадження інновацій у діяльність аграрними підприємствами під 5—6%;

3) надання субсидій аграрним підприємствам для залучення у діяльність науковців для впровадження інновацій у вигляді 50% витрат, але не більше 20 тис. грн. на рік на одну юридичну особу;

4) знизити відсоткову ставку для довгострокового кредитування комерційними банками впровадження інновацій до 6—9% річних шляхом компенсування частини відсотків за рахунок державного бюджету або відповідних державних венчурних фондів;

5) запровадити державне страхування впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств;

6) забезпечити державні форвардні закупки за інтервенційними цінами на продукцію, отриману в результаті впровадження інноваційної діяльності, за умови її відповідності існуючим стандартам якості на відповідний аналог. Варто зауважити, що дану підтримку необхідно надавати не лише підприємствам, які вирощують перспективні сорти рослин або породи тварин, але й тим господарюючим суб'єктам, інноваційна діяльність яких пов'язана зі зміною технології виробництва, використання енергетичних ресурсоощадних технологій, новітніх засобів захисту тощо;

7) витрати на оформлення патентів на ліцензії на винахід, отриманий в результаті інноваційної діяльності аграрних підприємств, покласти на місцевий або державний бюджети в залежності від масштабу інновації.

Акцентуємо увагу, що в епоху інформаційного суспільства запорукою та однією із найважливіших умов ефективного впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств виступає вимір і оцінка потоків знань та інформації. Виділяють чотири типи таких потоків [3; 4].

1. Взаємодія між аграрними підприємствами — це насамперед спільна дослідницька ді-

яльність та інше технічна співпраця. В цьому напрямку значно підвищує ефективність такої взаємодії створення інноваційної платформи аграріїв регіону.

2. Взаємодія між аграрними підприємствами, університетами та державними науковими установами. Зауважимо, що якість наукових досліджень, фінансованих державою, і взаємодія наукових установ з агропромисловим комплексом можуть бути одними з найбільш важливих національних активів при просуванні інновацій. Фінансовані державою дослідні установи є для аграрних підприємств джерелом не тільки фундаментальних знань, але і нових методів, інструментів та корисних навичок. Потоки знань між державним і приватним секторами можна вимірювати різними способами, але в національних інноваційних обстеженнях застосовувалися переважно чотири інструменти: індикатори спільної дослідницької діяльності, спільні патенти і спільні публікації, аналіз цитування, обстеження фірм. На нашу думку, організація процесу впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств вимагає змін і перебудови системи економічних відносин як між наукою та аграрним виробництвом, так і структурними підрозділами в навчальних закладах. Вважаємо, що інноваційна аграрна система повинна сприяти розвитку інноваційного підприємництва в науковій сфері. Прискорення темпів впровадження інноваційних технологій у діяльність аграрних підприємств можливе за рахунок гнучкої форми взаємодії та максимального наближення наукового потенціалу до практики, за рахунок формування інноваційного фонду та ринку науково-технологічно-технічної продукції в аграрному секторі регіону.

3. Поширення технологій. Найбільш традиційним типом потоку знань в інноваційній системі є впровадження технологій у формі нових машин і устаткування. Для різних країн і секторів економіки характерні різні темпи впровадження технологій. Водночас очевидно, що інноваційна активність аграрних підприємств все більше залежить від використання технологій, створених поза цих суб'єктів.

4. Мобільність робочої сили. Рух людей і знань, носіями яких вони є ("неявні знання"), — це один з ключових потоків всередині інноваційної системи. Більшість досліджень з впровадження інновацій унаочнює, що навички і комунікаційні можливості персоналу грають важливу роль при впровадженні нових технологій.

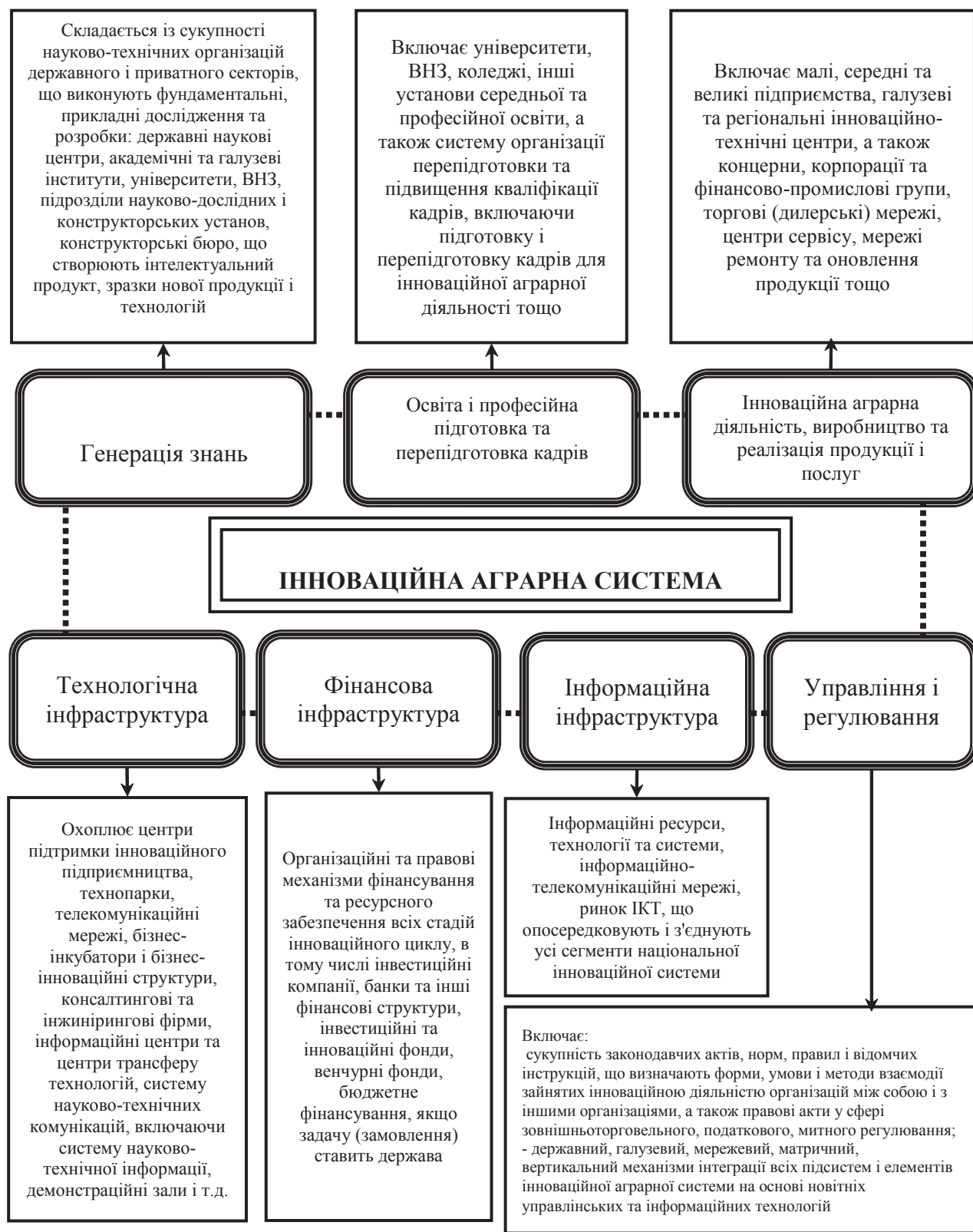

Рис. 1. Організаційна структура аграрної інноваційної системи

Розроблено автором.

Крім того, необхідно зауважити, що охоплюючи сфери генерації, розповсюдження, впровадження, комерціалізації знань, організаційна структура аграрної інноваційної сис-

теми як сукупність суб'єктів і об'єктів інноваційної діяльності, які взаємодіють у процесі створення та реалізації інноваційної продукції, а також здійснюють свою діяльність у

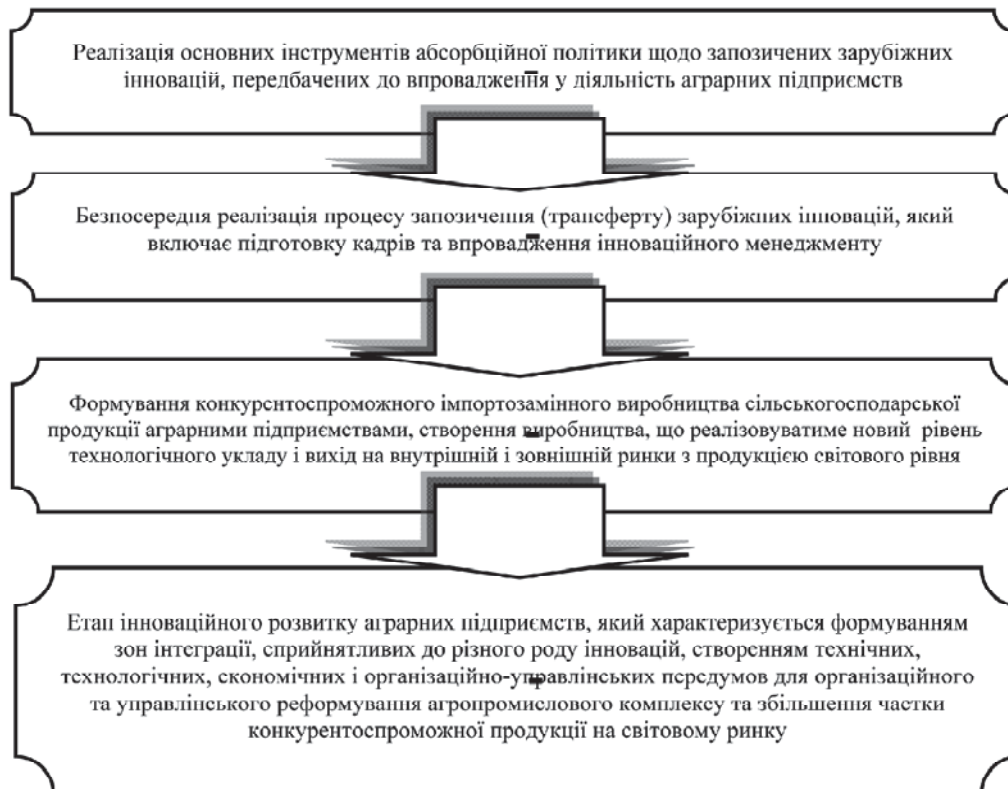

Рис. 2. Алгоритм запозичення (трансформації) зарубіжних інновацій для їх впровадження у діяльність аграрних підприємств

Розроблено автором.

рамках проведеної державної інноваційної політики, включає в себе ряд підсистем, а саме: генерації знань; освіти і професійної підготовки та перепідготовки кадрів; інноваційної аграрної діяльності, виробництва та реалізації продукції і послуг; технологічної інфраструктури; фінансової інфраструктури; інформаційної інфраструктури; управління і регулювання (рис. 1).

Разом з тим необхідно зауважити, що в Україні на сьогоднішній день відсутні умови для повномасштабної науково-дослідної роботи, яка є джерелом інновацій для впровадження у діяльність аграрними підприємствами. Тому необхідно використовувати існуючі інноваційні продукти, які зарекомендували себе на світовому ринку.

Оскільки фінансові можливості аграрних підприємств придбати нові іноземні технології вельми обмежені, а кваліфікаційний рівень кадрів, як правило, не забезпечує необхідний рівень впровадження запозичених інноваційних технологій, то цілком очевидно, що технічний і організаційно-управлінський рівень цих інновацій повинен відповідати інституційному розвитку, а не випереджати його, що в даному випадку тотожне втраті всіх очікуваних переваг.

Тому вважаємо доцільним використати наступний алгоритм реалізації інструментів запозичення (трансформації) інноваційних зарубіжних технологій аграрними підприємствами (рис. 2).

Згідно дослідження, основний зміст інноваційної діяльності аграрних підприємств як компонентів інституціональної моделі запозичення зарубіжних технологій в сфері АПК є: проведення аналізу і формування прогнозу напрямів науково-технологічного та інноваційного розвитку економіки з урахуванням реальних умов ринкового попиту; розвиток інфраструктури інноваційної аграрної системи; залучення в господарський обіг результатів інтелектуальної діяльності; технологічне переоснащення виробництва для випуску інноваційної продукції; проведення експертизи розробок, надання консультаційних, інформаційних, юридичних чи інших послуг з виведення інноваційної продукції на ринок.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо доцільним побудувати відповідний механізм активізації впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств, розроблений у відповідності до вимог інституційної моделі впровадження інноваційних технологій. Розроблений механізм включатиме запозичення

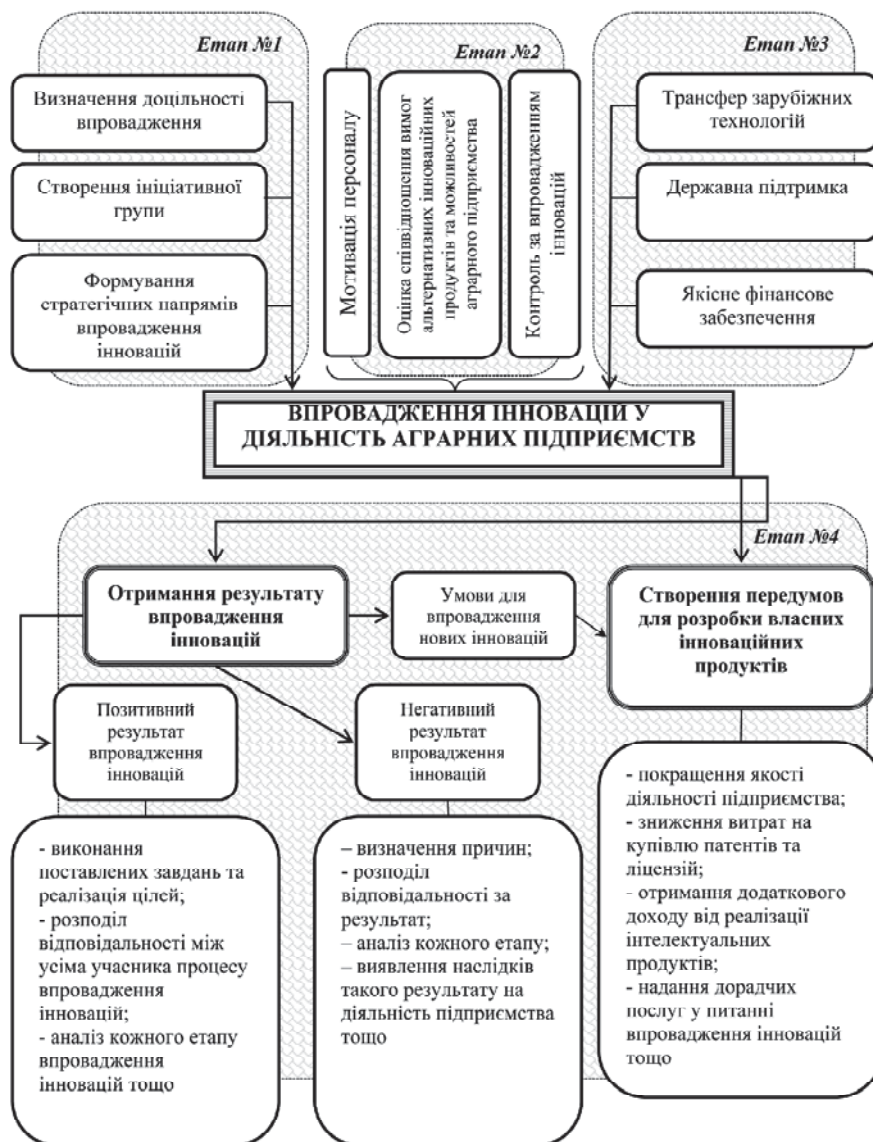

Рис. 3. Механізм активізації впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств

Розроблено автором.

(трансформацію) зарубіжних інновацій, організаційно-економічний механізм державного стимулювання впровадження інновацій, а також оцінку співвідношення вимог альтернативних інноваційних продуктів та можливостей аграрного підприємства. Для зручності використання на практиці аграрними підприємствами, пропонуємо розділити його на такі етапи (рис. 3):

— етап №1 включає визначення доцільності впровадження, створення ініціативної групи, формування стратегічних напрямів впровадження інновацій. Даний етап визначає базу впровадження інновацій, він залежить безпосередньо від керівництва підприємства та його готовності до впровадження інновацій;

— етап №2 містить контроль за впровадженням інновацій, оцінку співвідношення вимог альтернативних інноваційних продуктів та можливостей аграрного підприємства й мотивацію персоналу. Має на меті виконання управлінських завдань та залежить не лише від керівництва підприємства, а й від партнерів по реалізації інновацій;

— етап №3 передбачає трансфер зарубіжних технологій, державну підтримку інноваційної діяльності галузі, якісне фінансове забезпечення.

Даний етап у більшій мірі залежить від зовнішнього оточення господарюючого суб'єкта. Слід зауважити, що питання якісного фінансового забезпечення впровадження інноваційної діяльності віднесено до даного етапу через те, що: по-перше, існує ряд інновацій, впровадження яких не потребує додаткових фінансових ресурсів; по-друге, особливостю інноваційної діяльності у сільському господарстві є високий рівень зацікавленості в його успішній реалізації з боку органів державної та місцевої влади, по-третє, використання залучених та позичених фінансових ресурсів

для впровадження інновацій передбачає їх безпосередню залежність не від аграрного підприємства, а від установи, що надає кошти.

— етап №4 — отримання результатів впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств. Реалізація попередніх етапів активізує процес впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств, у результаті чого отримуємо два ключових варіанта їх завершення (етап №4): створення передумов для розробки власних інноваційних продуктів та отримання результату впровадження інновацій. У першому випадку для підприємства відкриваються такі додаткові можливості як: покращення якості діяльності підприємства; зниження витрат на купівлю патентів та ліцензій; отримання додаткового доходу від реалізації інтелектуальних продуктів; надання дорадчих послуг у питанні впровадження інновацій тощо

реалізації інтелектуальних продуктів; надання дорадчих послуг у питанні впровадження інновацій тощо.

Необхідно зауважити, що непередбачуваність та висока ризикованість впровадження інноваційної діяльності є запорукою формування таких сценаріїв їх завершення: отримання негативного результату, отримання позитивного результату та створення умов для нових інновацій. При отриманні негативного результату виникає необхідність у керівників даного процесу визначити передумови їх виникнення, детально проаналізувавши кожен із етапів; визначити відповідальних та ступінь їх впливу за отриманий результат. Якщо у результаті впровадження інновацій виникає необхідність впровадження нових інновацій, аграрні підприємства повинні проаналізувати доцільність їх впровадження, повернувшись до першого етапу. Отримання такого результату стимулює аграрні підприємства до розробки власних інноваційних продуктів.

Негативний результат є найменш бажаним варіантом впровадження інновацій, але не менш вірогідним. Його отримання змушує підприємство до комплексного аналізу, метою якого є визначення причин та відповідальних осіб, оцінка збитку, розподіл відповідальності за результат, виявлення наслідків такого результату на господарську діяльність підприємства тощо. Досягнення позитивного результату впровадження інновацій передбачає: виконання поставлених завдань та реалізація цілей; розподіл відповідальності між усіма учасниками процесу впровадження інновацій; аналіз кожного етапу впровадження інновацій тощо.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Отже, інноваційна аграрна система України, це сукупність суб'єктів та інститутів, діяльність яких спрямована на здійснення інноваційних процесів в аграрному секторі економіки. Завдяки здатності використовувати широкий спектр правових, адміністративних, економічних, інших засобів впливу на інноваційну сферу саме державі відведена центральна роль в моделі сприяння впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств. Згідно зі зазначеним, запропоновано удосконалення існуючих економічних важелів й стимулів організаційно-економічного механізму державного стимулювання впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств. Доведено, що формування механізму активізації впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств повинно здійснюватися на основі інституційної моделі інноваційного розвитку аграрного сектору. Таким чином, запропоновано, механізм впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств, розроблений у відповідності до вимог інституційної моделі впровадження інноваційних технологій, що включатиме запозичення (трансформацію) зарубіжних інновацій, організаційно-економічний механізм державного стимулювання впровадження інновацій, а також оцінку співвідношення вимог альтернативних інноваційних продуктів та можливостей аграрного підприємства. Використання на практиці запропонованого механізму активізації впровадження інновацій дозволить підвищити рівень інноваційного розвитку підприємств господарювання аграрного сектору та сприятиме забезпеченню продовольчої безпеки країни й економічному добробуту нації.

Література:

1. Савицький Е. Е. Механізм впровадження інноваційних технологій в діяльність виробників сільськогосподарської продукції / Е.Е. Савицький // Формування ринкових відносин в Україні. — 2013. — № 1. — С. 26—29.
2. Єфименко Т. Інституційне регулювання економічного розвитку / Т. Єфименко // Економіка України. — 2011. — № 1. — С. 16—26.
3. Кулішов В.В. Тенденції та проблеми інноваційної економіки / В.В. Кулішов //, журнал Європейської економіки, том 12 (№ 3), вересень 2013 — С. 333—342.
4. Кулішов В. В. Основи економічної теорії: підручник для студентів вищих закладів освіти / В. Кулішов. — Львів: Магнолія, 2006, 2007. — 516 с.

References:

1. Savyts'kyj, E. E. (2013), "The mechanism of innovative technologies in the activities of agricultural products", Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini, vol. 1, pp. 26—29.
2. Yefymenko, T. (2011), "Institutional regulation of economic development", Ekonomika Ukrainy, vol. 1, pp. 16—26.
3. Kulishov, V. V. (2013), "Trends and Challenges innovative economy" zhurnal Yevropejs'koi ekonomiky vol. 12 (№ 3), pp. 333—342.
4. Kulishov, V. V. (2006—2007), Osnovy ekonomichnoi teorii: pidruchnyk dlia studentiv vyschykh zakladiv osvity [Basic economic theory: a textbook for students of higher educational institutions], Mahnoliia, L'viv, Ukraine.
Стаття надійшла до редакції 19.01.2015 р.